

VÅR TIL HØST 2004

HOVEDFUNN

Ingen store endringer når det gjelder alkohol

En relativt stabil situasjon med hensyn til illegale stoffer

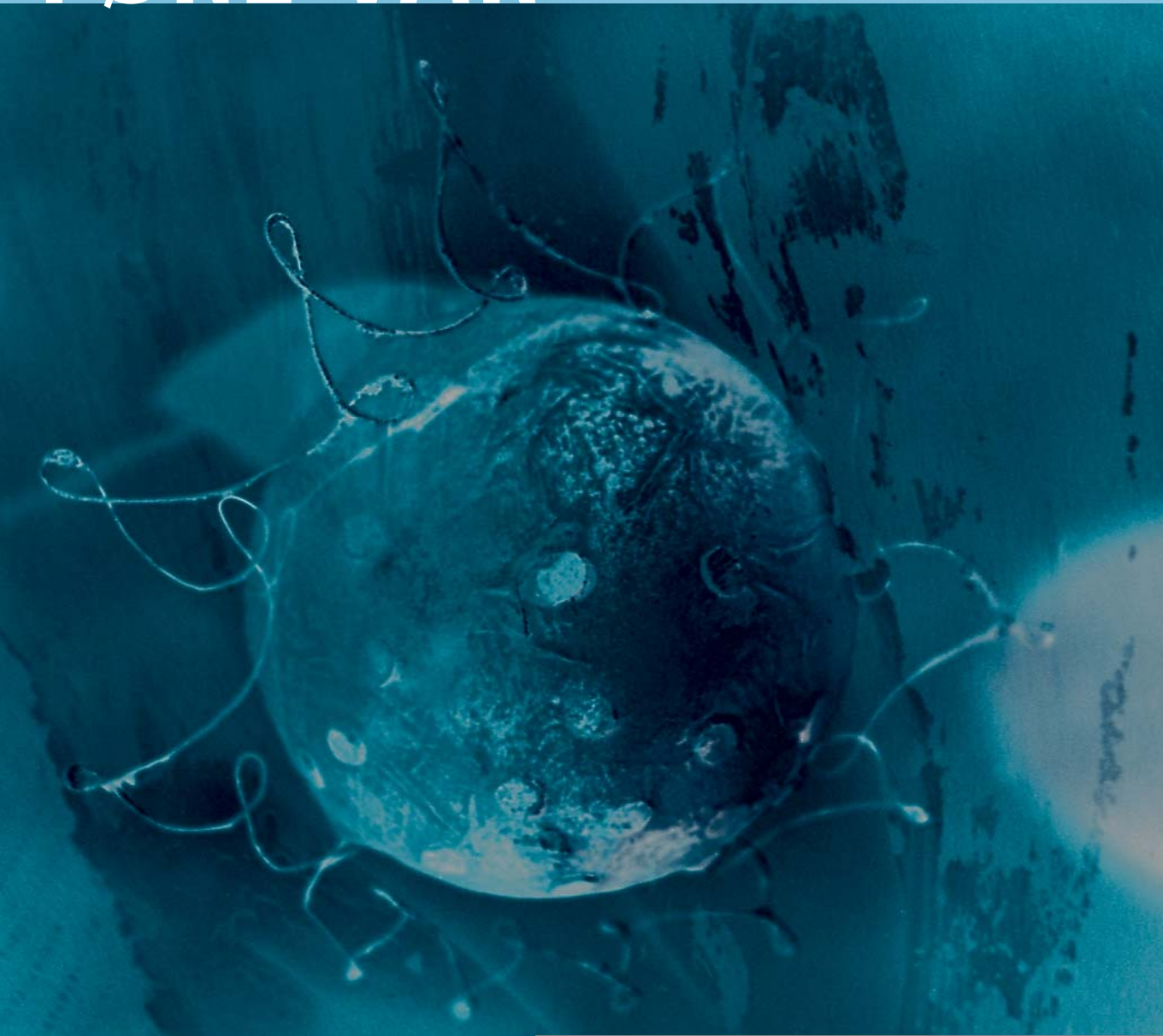
En økning i tilgjengelighet av kokain

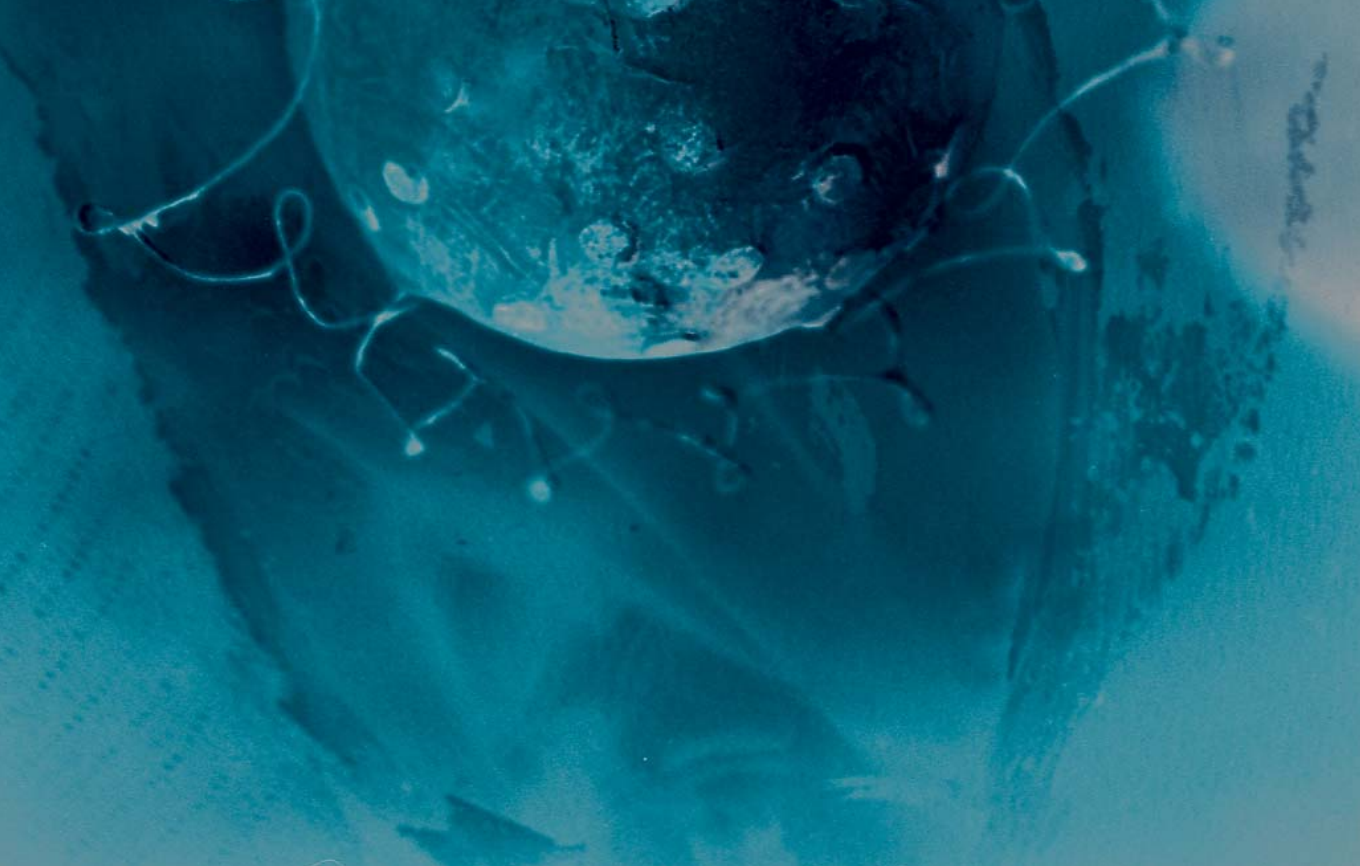
Et sammensatt bilde for misbruk av medikamenter

En svak nedgang i andelen ungdomskoleelever som har vært beruset

RUSTRENDER I BERGEN | FØRE VAR NR.2. 2004

FØRE VAR

Forord

Rusing og bruk av ulike rusmidler er en gjenganger i mediene og i rapporter fra ulike instanser. Bildet som tegnes er ofte sprikende og gir lite grunnlag for å si noe tydelig om de endringene som er på gang og som krever ny handling. Stiftelsen Bergensklinikkene har på denne bakgrunn utviklet en egen metode og verktøy som presenteres gjennom regelmessige Førre Var-rapporter i Bergen for å fange opp mest mulig pålitelig informasjon fra svært mange kunnskapskilder. De ferske funnene som Førre Var-rapportene gir, er ment som redskap for fagfolk og myndighetene i arbeidet for et lokalsamfunn som kan handle tidligst mulig for å redusere og unngå rusproblemer. Det er i denne sammenheng gledelig å kunne konstatere at Førre Var-metoden som er utviklet i Stiftelsen Bergensklinikkene nå også har spredd seg til andre byer og kommuner.

Den foreliggende rapporten er den fjerde i rekken av Førre Var-rapporter som Stiftelsen Bergensklinikkene gir ut for Bergen. I den forbindelse vil vi gjerne benytte anledningen til å takke alle bidragsytere. Uten velvilligheten fra samarbeidsparter til å dele sin kunnskap om rusutviklingen, ville Førre Var vært en umulighet. Forhåpentligvis vil det være nyttig for mange parter å få denne kunnskapen tilbake i samordnet og foredlet form.

Rapporten gir også denne gangen et bilde av mer stabilitet enn dramatik som trend. Samtidig som det er mye å glede seg over er det allikevel gjennom rapporten en rekke utfordringer som bør gi grunnlag for økte og spesifikke forebyggende tiltak. Stiftelsen Bergensklinikkene håper at rapporten vil bli nyttet som den dokumentasjonen den er for å nyansere eventuelle mer ensidige og negative fremstillinger av utviklingen av rustrender i Bergen.

Desember 2004
Stiftelsen Bergensklinikkene
Erling Pedersen
adm. direktør

Hva er *Føre Var*

Stiftelsen Bergenslinikkene, ved kompetansesenteret, har siden våren 2002 drevet prosjektet *Føre Var*. Prosjektet har som målsetting å etablere et vidt system som kan gi en rask og pålitelig identifikasjon, overvåking og rapportering av lokale trender i forhold til tilgjengelighet og bruk av rusmidler i Bergen. For å oppnå dette har *Føre Var*-prosjektet som mål å:

- innhente og sammenholde data vedrørende rusmiddelsituasjonen i Bergen
- utvikle nye informasjonskilder ved behov og
- analysere og rapportere om lokale rustrender hver sjettede måned.

Målgruppen for *Føre Var*-rapportene er hovedsakelig politikere, virksomheter og fagpersoner som arbeider innenfor rusfeltet i Bergen, men rapporten kan også være av interesse for forskere og andre som arbeider med rusmiddel-misbrukere eller annen rusproblematikk.

Fordeler med *Føre Var*-prosjektet

Tidlig informasjon om rustrender gir muligheter for raskere intervensjon. Lokal overvåking kan bidra til å identifisere nye og oppblomstrende trender på et tidlig tidspunkt og fremskaffe dybdeinformasjon om rus til bruk for fagfeltet og politiske miljøer.

Fremgangsmåte

Rapporten baserer seg på både kvalitative og kvantitative rusrelaterede data. Dette gir et mer pålitelig og nøyaktig bilde av rusbruken i Bergen. Kildene som benyttes er:

- 26 sekundærdata, vanligvis statistikk. Her tar en utgangspunkt i salgstall for alkohol, behandlingsdata, data fra hjelpetelefon og tall fra kriminal- og fengselsvesenet.
- 17 mediekilder, som inkluderer internettsider, ungdomsmedier og lokalaviser.
- 2 indikatorer fra nøkkelinformantene som omhandler rusbruk og tilgjengelighet.
- En ungdomsundersøkelse, en hurtig kartlegging og en spørreundersøkelse blant kjentmenn (skoleansatte).

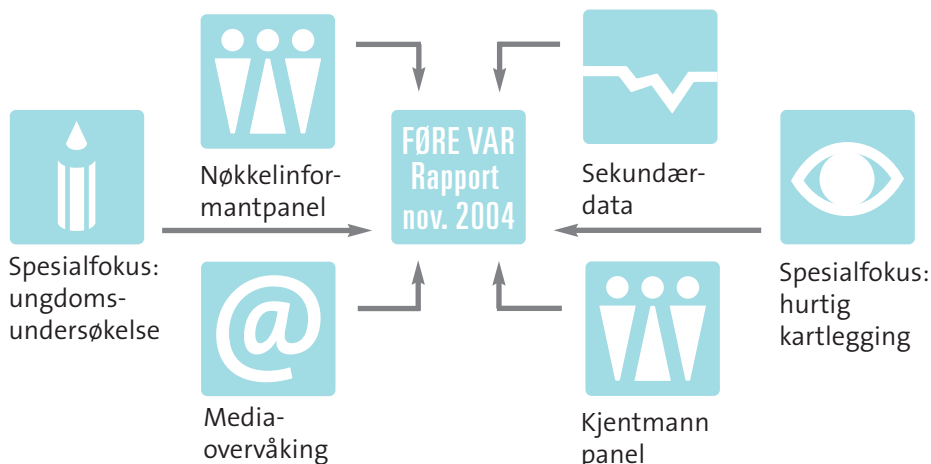
Litt om nøkkelinformantene

Føre Var-prosjektet har 28 anonyme nøkkelinformanter som er valgt på bakgrunn av deres ekspertkunnskap om rusbruk i Bergen. Informantene består av fagfolk, personer som er tett på ulike ungdomskulturer, eksempelvis discjockeyer og baransatte, og rusmiddel-misbrukere selv. Nøkkelinformantene rapporterer ved å besvare et spørreskjema hver sjettede måned og blir intervjuet en gang i året av *Føre Var*-teamet.

Hva er nytt med denne *Føre Var*-rapporten?

I denne rapporten har vi økt antallet mediekilder og gjennomført en mer sofistikert analyse av disse. Vi har også inkludert et kort sammendrag av spørreundersøkelsen gjort med kjentmennene på ungdomsskolene i Bergen. Rapporten inneholder også et sammendrag av funnene fra en hurtig kartlegging av ungdomsmiljøet i Åsane bydel utført av Utekontakten i Bergen og et sammendrag fra Stiftelsen Bergenslinikkens ungdomsundersøkelse i 8. og 10. klasse i Bergen kommune.

Føre Var kilder november 2004

Hovedfunn fra vår til høst 2004

- Ingen store endringer når det gjelder alkohol
- En relativt stabil situasjon med hensyn til illegale stoffer
- En økning i tilgjengelighet av kokain
- Et sammensatt bilde for misbruk av medikamenter
- En svak nedgang i andelen ungdomskoleelever som har vært beruset

Ingen store endringer når det gjelder alkohol:

I løpet av denne perioden ble salgstallene for alkohol påvirket både av transportstreik, bryggeristreik og dagligvarebutikkens priskrig på øl. Bildet var imidlertid relativt stabilt i perioden. Bryter vi dette ned, ser vi at:

- Nøkkelinformantene melder om ingen endring i brukstrender og tilgjengelighet.
- En detaljert nedbryting av informantenes respons viste en liten økning for bruk av brennevin.
- Salgstall fra Vinmonopolet og Vectura viste en nedgang, sammenlignet med siste periode, mens det var en økning i salgstallene hos Coop. Dette samsvarer med sesongbetonte forventninger. Hansa Borg Bryggerier hadde ingen store endringer i salget.
- Sammenlignes perioden april til september 2004 med samme periode i 2003 ser man en nedgang i salget for Hansa Borg Bryggerier, ingen endring for Vinmonopolet og en økning for Vectura og Coop.
- Tolletaten har gjort flere beslag av alkohol denne perioden.
- Politi rapporterte om en liten økning i antall personer i drukkenskapsarresten og anmeldelser for promillekjøring.
- Ungdomsmagasinerne fokuserte på utepils og fagblader diskuterte «ølkrigen» i dagligvarebutikkene.

En relativt stabil situasjon med hensyn til illegale stoffer:

- **Cannabis** – beslag fra tolletaten og fengselet gikk ned, mens politiet og Kripos hadde en økning i beslaglagt mengde. Nøkkelinformantene rapporterte om en gradvis økning for både bruk og tilgjengelighet.
- **Amfetamin** – reduksjon i mengden amfetamin som er beslaglagt. Det var en

økning i mediekilder som rapporterte om amfetamin. Nøkkelinformantene meldte om ingen endring.

- **Heroin** – en økning i politiets og Kripos' beslag. Informantene rapporterte om ingen endring i bruk eller tilgjengelighet og fengselet hadde hatt færre urinprøver som gav positive utslag på heroin.
- **Ecstasy** – nedgang i forhold til politiets beslag og informantene oppgav at det var nedgang i bruken av ecstasy.
- **LSD** – nøkkelinformantene rapporterte om mindre bruk av LSD, mens politiet hadde gjort flere og større beslag av LSD denne perioden.

En økning i tilgjengelighet på kokain:

- Det var en økning i mengden kokain som ble beslaglagt av politiet og tolletaten.
- Informantene rapporterte om en økning av tilgjengeligheten, de fleste rapportene kom fra informanter fra utelivsarenaen. To informanter rapporterte at kokain var et nytt rusmiddel i deres omgangskrets.
- I følge nøkkelinformantene var den vanligste settingen for kokainbruk fester, og vanligste inntaksmåte var ved sniffing.
- Det var en økning i antall rapporter om kokain i lokalpressen.
- Behandlingsdata fra Stiftelsen Bergensklinikkene viste en økning i klienter som oppgav sentralstimulerende rusmidler, som kokain og amfetamin, som deres mest brukte rusmidler.

Et sammensatt bilde for misbruk av medikamenter:

- Politiet og fengselet rapporterte om en generell økning i beslag av legemidler i denne perioden.
- **Subutex** – nøkkelinformanter rapporterte om en sterk økning i bruk og tilgjengelighet for Subutex på gatenivå. De rapporterte også at Subutex var blitt billigere sammenlignet med siste halvårsperiode. Apoteket Nordstjernen rapporterte om ingen endring i salget av dette legemiddelet.
- **Metadon, Temgesic, Dolcontin og Valium** – informantene oppgav at det ikke var noen endringer i bruk og tilgjengelighet av disse legemidlene. Salgstallene fra apoteket for Valium var stabilt, mens det var en nedgang for Temgesic og Dolcontin.
- **Anabole steroider** – nøkkelinformantene rapporterte også denne gangen om en økning i bruk og tilgjengelighet av anabole steroider. Politiet og fengselet har beslaglagt større mengder, mens tolletaten har beslaglagt mindre mengder anabole steroider enn sist. Kartleggingen fra Utekontakten fant bruk av anabole steroider blant yngre menn.
- **Rohypnol** – apoteket meldte om en reduksjon i salget av Rohypnol, mens informantene opplyste at det ikke var noen endring i bruk, men øket tilgjengelighet.

En svak nedgang i andelen ungdomskoleelever som har vært beruset

- I følge ungdomsundersøkelsen i 2004 var det en reduksjon fra 2002 i andelen 8. klassinger som hadde vært beruset.
- Debutalder for alkohol var uendret.
- Det var en liten økning i alkoholbruk blant jenter i 10. klasse.

Stabile tall for overdosedødsfall

- For denne perioden var det ingen store endringer iht. overdosedødsfall. Det var fem overdosedødsfall i perioden sammenlignet med seks i forrige periode. Alle overdosedødsfall var menn.

Analyse og konklusjoner

For å få en bedre forståelse av mønstrene og tendensene som er omtalt er det nyttig å identifisere eksterne faktorer og hendelser som kan ha hatt innflytelse på konsumet i løpet av de siste seks månedene. Priskrigen på øl og streiken blant transportarbeiderne og bryggeriansatte fikk innvirkning på alkoholsalget til dagligvarebutikkene i løpet av våren 2004. Coop åpnet fire nye butikker og vi ser at de har hatt en økning i salget av alkohol i denne perioden. Røykeforbudet som trådte i kraft 1. juni 2004 resulterte i en økning i uteservering i byen.

Når det gjelder misbruk av legemidler har media i denne perioden skrevet om rusmiddelmissbrukere som har reist til utlandet for å kjøpe Subutex. En annen sak som har fått dekning i media er at leggemiddelfirmaet Roche, fra 1. august, trakk Rohypnol fra det norske markedet grunnet lavt salg etter at Rohypnol fikk A-klassifisering.

I denne rapporten sammenfattes to studier som ble gjennomført og rapportert innenfor vår periode. Den hurtige kartleggingen gjennomført av Utekontakten i Bergen rettet fokus mot rusmidler og psykisk helse blant unge i Åsane bydel. Valget av fokus reflekterer en bekymring om økende sammenheng mellom bruk av rusmidler og problemer i forhold til psykisk helse. Det er interessant å fremheve noen av konklusjonene i Utekontaktens kartlegging, som underbygger bruksmønstrene slik de fremkommer i *Føre Var*-rapporten. Generelt var det få som brukte illegale rusmidler, men de fant noen unge menn som brukte anabole steroider.

Ungdomsundersøkelsen blant ungdomsskoleelever i Bergen og funn fra

Fakta om Kokain

- Kokain er et kraftig sentralstimulerende stoff som utvinnes i bladene på kokabusken som vokser i tropiske områder, vesentlig i Sør Amerika.

Bruk

- På gaten selges kokain i to former, som kokainklorid og som rene kokainkrystaller (crack). Kokainklorid er oftest sterkt blandet ut og pulveret er ofte klumpete. Kokainklorid omtales som coce, snow, flake eller blow.
- Vanligste inntaksmåte for kokain er sniffing (mest vanlig), injisering eller røyking (basing). Crack kan i tillegg inhaleres i gassform.
- Kokainbruken har økt de siste årene (Folkehelseinstitutt). Undersøkelser blant unge under 20 år i Norge viser at mellom en og tre prosent har prøvd kokain (2003). Trolig foregår en betydelig del av kokainbruken i lukkede miljøer. Det kan derfor være mørketall som ikke fanges opp av undersøkelser og beslag.

Virkning

- Virkningen av kokain avhenger av inntaksmåte, mengde og brukerens tidligere erfaringer med stoffet. Kokainrusen er intens, men kortvarig, vanligvis 15–60 minutter. Rusen kan gi en følelse av kontroll, god selvtilit og oppstemthet, for deretter til å føle deg «dårlig».

kjentmennene gir et unikt og viktig innblikk i skoleelevers bruk av rusmidler. Det foreligger noen samsvar mellom det skolepersonellet og elevene rapporterer om alkohol og cannabis. Både kjentmennene og skoleelevene opplyser at alkohol er det vanligste rusmiddelet. Kjentmennene oppgav at det hadde vært en økning i bruk av øl og cider, mens ungdomsundersøkelsen viste at øl og rusbrus/cider var de vanligste alkoholtypene. I henhold til andre rusmidler var det stort sett cannabis som ungdom eksperimenterte med, og det var svært liten bruk av andre illegale rusmidler. Ungdomsundersøkelsen fant at det hadde vært en tilbakegang i bruk av cannabis fra 1999 og 2002 til 2004, mens kjentmennene rapporterte at det ikke var noen endring i bruken av cannabis i løpet av de siste seks månedene.

Ut fra Kompetansesenterets, ved Stiftelsen Bergensklinikkene, ståsted er det interessant å se om trender identifisert i andre norske byer kan fungere som forvarslere for oss. Våren 2004 observerte *Føre Var* i Oslo at kokain ble brukt på flere arenaer og hadde flere brukergrupper enn før. Høsten 2004 fant *Føre Var* i Bergen at kokain var mer tilgjengelig sammenlignet med siste periode. På den andre siden rapporterte Oslo om en økning i bruk av alkohol blant ungdom, mens skoleundersøkelsen i Bergen har funnet en liten nedgang i andelen elever som hadde vært beruset.

Siden starten i Bergen i 2002 har interessen for *Føre Var* spredt seg i Norge med det resultat at Oslo, Kristiansand, Stavanger, Drammen og Stord er alle godt i gang med egne *Føre Var*-prosjekter. Vi gleder oss till å kunne dele og sammenligne funn i fremtiden.

Skadevirkninger

- Kokain kan føre til at brukeren føler seg angstfull/engstelig, søvnløs, irritabel, depressiv og vanskelig å omgås. Kokain kan også føre til psykoser og aggressiv atferd. Om man sniffer kokain kan man lett begynne å blø neseblod og nesene kan få store etseskader. I tillegg kan kokain gi hjerteforstyrrelser.
- De psykiske virkningene kommer først og fremst ved høyere doser. I sjeldne tilfeller kan man få hallusinasjoner og vrangforestillinger.
- Ved gjentatt bruk kan man også oppleve psykiske bivirkninger i kjølvannet av rusen; søvnløshet, angst, hyperaktivitet og irritabilitet. Noen blir voldelige. Noen får kraftige anfall med panikkangst eller paranoide psykoser. Menn som bruker kokain regelmessig, kan utvikle impotens. Den langsiktige effekten på menneskehjernen er fortsatt ukjent.

Avhengighet

- Avhengighet utvikles raskt, og er først og fremst psykisk. Den skyldes suget etter stoff, men også å døyve ubehagelige abstinensreaksjoner når man ikke tar nye doser.
- Det eksisterer ingen motgift mot kokain og det finnes ikke egne legemidler som er godkjent spesielt for behandling av kokainavhengighet.

Kilder: <http://www.shdir.no>, <http://www.fhi.no>

Det er mange som har bidratt i Føre Var prosjektet. Vi vil gjerne takke:

*• Bergen kommune • Hordaland politidistrikt – Bergen politikammer • Bergen Fengsel • Tollregionen Vest-Norge ved Bergen regiontollsted • Vinmonopolet AS • Vectura AS • Coop Hordaland • Hansa Borg Bryggerier ASA • Kripos • Utekontakten i Bergen • Straxhuset • Apoteket Nordstjernen • Kjentmenn ved ungdomsskolene i Bergen • RUStelefonen • Kollegaer ved Stiftelsen Bergensklinikkene
• En spesiell takk til medlemmer av ekspertgruppen og alle nøkkelinformantene som har deltatt i Føre Var-prosjektet.*

Dette sammendraget er basert på en mer detaljert Føre Var-rapport.

Ønskes hovedrapporten fra november 2004, vennligst kontakt:

Reidun Hesthammer: redh@bergensklinikkene.no eller ring: 55 90 86 34

Rapporten er tilgjengelig på <http://www.bergenclinics.no>

Mestring av rusproblemer. Forebygging – behandling – forskning – undervisning.